Бліновський Андрій Юрійович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти;
ПВНЗ «Європейський університет»

СПОСОБИ ДОСЯГНЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ АГАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Сільське господарство відіграє ключову роль в економіці України, забезпечуючи продовольчу безпеку, експортну виручку та зайнятість у сільській місцевості. У сучасних умовах, коли аграрний сектор стикається з викликами війни, кліматичних змін, порушенням логістичних ланцюгів і зростанням виробничих витрат, ефективна бюджетно-податкова підтримка аграріїв набуває особливої ваги.

Незважаючи на наявність державних програм допомоги, багато суб'єктів аграрної сфери, особливо дрібні та середні виробники, відчувають брак фінансових ресурсів, складність доступу до субсидій, а також податковий тиск. Це знижує їхню конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

Актуальність дослідження зумовлена потребою: оптимізувати державну підтримку аграрної сфери відповідно до сучасних викликів; забезпечити справедливий розподіл бюджетних коштів та ефективне адміністрування податкових преференцій; запровадити інноваційні підходи до податкової політики, які стимулюватимуть розвиток виробництва, кооперації, інвестицій та модернізації в аграрному секторі.

Крім того, у контексті євроінтеграційних процесів України актуальним є гармонізація системи державної підтримки аграріїв з практиками ЄС, де аграрна політика ґрунтується на принципах сталого розвитку, екологізації та адресної підтримки фермерства.

Отже, дослідження способів досягнення ефективної бюджетно-податкової підтримки аграрного сектору є науково обґрунтованим і практично значущим, оскільки результати можуть бути використані для вдосконалення аграрної політики держави, підвищення ефективності управління галуззю та забезпечення економічного зростання країни в умовах кризових викликів.

В умовах сучасних викликів, зокрема повномасштабної війни, макроекономічної нестабільності, зміни клімату та трансформацій аграрного ринку, роль державної підтримки аграріїв суттєво зростає.

Питанням державної підтримки суб'єктів аграрної сфери присвячено низку праць вітчизняних науковців: Л. Костирко, Т. Соломатіної [1], Л. Поправки [2], Л. Сас, П. Матковського [3], П. Фененко, В. Онищенко [4] та інших.

Бюджетно-податкова політика у сфері сільського господарства покликана не лише компенсувати негативні впливи зовнішніх факторів, а й стимулювати модернізацію виробництва, розвиток малих і середніх фермерських господарств,

запровадження інновацій та ефективне використання природних ресурсів. Разом із тим, на практиці система підтримки часто характеризується фрагментарністю, обмеженим фінансуванням, недостатньою адресністю та непрозорим механізмом розподілу коштів.

У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність у комплексному аналізі чинної бюджетно-податкової політики в аграрній сфері та пошуку ефективних шляхів її удосконалення. Особливо актуальним є завдання забезпечення збалансованості між інтересами держави та сільгоспвиробників, формування сприятливого податкового середовища, адаптації української моделі підтримки до європейських стандартів у контексті євроінтеграційного курсу.

Нижче наведено основні способи бюджетно-податкової підтримки суб'єктів агарної сфери України:

1. Оптимізація бюджетного фінансування аграрного сектору завдяки впровадженню прямих інструментів підтримки: прямого бюджетного субсидування (дотації на гектар, тваринницьку продукцію, органічне виробництво тощо); фінансування державних цільових програм (програми підтримки розвитку фермерських господарств; програми здешевлення кредитів для аграріїв; підтримки сільськогосподарської кооперації) та розвитку інфраструктури сільських територій через бюджетні програми (дороги, водопостачання, логістика, ІТ-рішення).

2. Податкові пільги та преференції шляхом створення сприятливого податкового режиму:

- застосування спеціального режиму оподаткування для аграріїв (наприклад, єдиний податок 4-ї групи);
- пільги на ПДВ – звільнення або часткове відшкодування для окремих видів аграрної продукції;
- податковий кредит або відстрочка податкових платежів для малих і середніх агровиробників;
- пільгове оподаткування інвестицій в агросектор (наприклад, податкові канікули на модернізацію або зелений перехід).

3. Фінансова децентралізація та регіональні програми підтримки шляхом:

- передачі частини бюджетних повноважень громадам для ефективного фінансування місцевих агропроєктів;
- співфінансування аграрних програм на рівні об'єднаних територіальних громад за принципом «держава + громада»;
- підтримки локальних ініціатив – розвиток локального виробництва, ремісничих господарств, агротуризму.

4. Покращення адміністрування податків і субсидій шляхом:

- цифровізації процесів (електронний кабінет платника податків, аграрний реєстр);
- автоматизації розподілу дотацій через Єдиний державний реєстр отримувачів бюджетних коштів;

- моніторингу ефективності використання коштів через відкриті бази даних.

5. Залучення міжнародної фінансової й технічної допомоги (гранти та кредити від ЄС, Світового банку, МВФ та інших донорів; співпраця з міжнародними проєктами технічної допомоги, які включають не лише фінансову підтримку, а й експертну допомогу, навчання фермерів, цифрові рішення).

6. Інституційна підтримка та законодавчі ініціативи:

- удосконалення законодавства у сфері оподаткування аграріїв (спрощення процедур, зменшення бюрократії);
- розвиток державних інституцій підтримки фермерства, зокрема Фонду підтримки сільського господарства;
- створення прозорої системи моніторингу державної підтримки із залученням громадськості та експертного середовища.

7. Створення сприятливого інвестиційного клімату шляхом забезпечення:

- гарантії стабільності податкових умов для інвесторів у агросферу;
- захисту прав орендарів і власників землі;
- фінансової підтримки модернізації техніки та впровадження інновацій (AgroTech, точне землеробство та ін.).

У табл. відображено аналіз бюджетно-податкових стимулів підтримки аграрного сектору України.

Таблиця 1

Аналіз бюджетно-податкових стимулів підтримки аграрного сектору України

Тип стимулу	Форма реалізації	Цільова аудиторія	Переваги	Недоліки	Рекомендації щодо вдосконалення
Бюджетні субсидії	Дотації на гектар, на голову худоби, підтримка молодих фермерів	Малі та середні фермерські господарства	Пряме фінансове стимулювання, підтримка на старті	Недостатній обсяг фінансування, складні процедури отримання	Спрощення процедур, цифровізація, збільшення обсягу фінансування
Пільги з ПДВ	Звільнення від ПДВ на окремі види продукції, спецрежим для аграріїв	Виробники зерна, тваринники, переробники	Зниження податкового навантаження, стимулювання виробництва	Втрата доходів бюджету, ризики зловживань	Чітка адресність, тимчасовість, моніторинг ефективності
Єдиний податок (4 група)	Спрощений податковий режим для сільгоспвиробників	Дрібні та середні агровиробники	Простота адміністрування, низьке податкове навантаження	Обмежена база оподаткування, недоотримання доходів місцевих бюджетів	Перегляд критеріїв, посилення контролю за відповідністю умовам

Продовження таблиці 1

Державне субсидування кредитів	Компенсація частини відсоткової ставки за кредитами	Всі категорії аграріїв	Покращення доступу до фінансування	Залежність від банків, складність процедури подачі документів	Автоматизація, співпраця з банками, розширення охоплення
Інвестиційні податкові пільги	Податкові канікули на інвестиції в техніку, елеватори, інновації	Інвестори, великі та середні підприємства	Стимулювання модернізації, збільшення капіталовкладень	Обмежене застосування, низька поінформованість	Прозорість умов, популяризація серед підприємців
Фінансування через регіональні програми	Співфінансування з місцевих бюджетів	ОТГ, локальні кооперативи, фермери	Підтримка локальних ініціатив, розвиток сільських територій	Нерівномірність фінансування між регіонами	Вирівнювання можливостей об'єднаних територіальних громад, методична допомога громадам
Дотації на екологічне виробництво	Підтримка органічного землеробства, екологічних практик	Органічні господарства, екоспрямовані фермери	Підтримка сталого розвитку, експортний потенціал	Низький рівень фінансування, слабка популяризація	Збільшення обсягів, інформаційна кампанія, ринки збуту

Аналіз показує, що хоча в Україні існує чимало форм бюджетно-податкової підтримки аграріїв, ефективність багатьох із них обмежується складними бюрократичними процедурами, недостатнім фінансуванням і низьким рівнем адресності. Важливим напрямом удосконалення є цифровізація, прозорість, децентралізація та адаптація до вимог сталого розвитку та стандартів ЄС.

Ефективна бюджетно-податкова підтримка аграріїв в Україні повинна поєднувати прямі субсидії, податкові стимули, децентралізацію, залучення інвестицій та міжнародну допомогу. Важливо, щоб політика була прозорою, передбачуваною та адресною, а головне – орієнтованою на стійкий розвиток сільських територій і аграрного сектору.

Список використаних джерел

1. Костирко Л. А., Соломатіна Т. В. Бюджетна підтримка розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки. *Молодий вчений.* 2020. № 3 (79). С. 227–232. DOI: 10.32839/2304-5809/2020-3-79-48

2. Потравка Л. О. Напрями реалізації сталого сільського розвитку з урахуванням трансформацій бюджетної підтримки. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».* 2017. № 10. С. 126–130.